

Ks. Dariusz BARTOSZEWICZ

SPECYFICZNE ŚRODKI WYRAZU I KONSEKWENCJE ICH UŻYCIA W JON 1, 4-6

Treść: Wprowadzenie; 1. Fenomen morza w świadomości starożytnych Izraelitów; 2. Księga Jonasza, jej strona literacka i znaczenie w formowaniu paradygmatów teologicznych; 3. Specyficzne formalne i treściowe elementy Jon 1, 4-6; Podsumowanie.

Słowa kluczowe: Jonasz, Księga Jonasza, Stary Testament, egzegeza biblijna.

Keywords: Jonah, Jonah's Book, Old Testament, Biblical exegesis.

Pod wieloma względami Księga Jonasza stanowi ewenement wśród Ksiąg Tanach. Pomimo jej niewielkiej objętości jest utworem często komentowanym i badanym od czasów starożytnych do współczesności¹. Jednakże niewielu komentatorów porusza zagadnienie funkcji tekstu jako całości oraz poszczególnych jego składników. Nawet pobieżna lektura Księgi pozwala zauważyć, że jednym z jej charakterystycznych cech tekstu jest występowanie rzadko spotykanych w Starym Testamencie wyrazów, należących pod względem znaczeniowym do terminologii marynistycznej, a także nietypowych środków stylistycznych i konstrukcji składniowych. Celem niniejszego opracowania jest próba odczytania intencji Autora używającego tych sposobów, czyli określenie pierwotnej funkcji tekstu w progresywnie rozszerzanych granicach jednostki literackiej oraz próba rekonstrukcji historii tekstu. Dokonanie takiej analizy musi zostać poprzedzone przywołaniem świadomości typowego odbiorcy Księgi w zakresie realiów życia na morzu, oraz określeniem ram i rozgraniczeń wewnątrztekstowych perykopy zawierającej tekst o pobyście Jonasza na statku.

---

¹ Nie sposób wliczyć tu szczegółowej bibliografii. Warto wspomnieć o bardzo wartościowej dla badań egzegetycznych *Księgi Jonasza* publikacji: drugim tomie serii *Biblica et Patristica Thoruniensis*, który stanowi kompendium wiedzy biblijno - patrystycznej dotyczącej *Księgi Jonasza*. Toruńska monografia zawiera następujące artykuły: T. TUŁODZIECKI, *Jonasz wobec pogan*, BPTH t. 2, 2009, 37-48. M. PARCHEM, *Księga Jonasza i osoba proroka w literaturze międzytestamentalnej i późniejszej tradycji żydowskiej*, BPTH t. 2, 2009, 49-85. A. KUŚMIREK, *Aramejska wersja Księgi Jonasza*, BPTH t. 2, 2009, 87-98. A. MALINA, *Znak Jonasza w tradycji i redakcji synoptycznej (Mt 12,38-42; 16,1-4; Łk 11,29-32)*, BPTH t. 2, 2009, 99-114. D. ZAGÓRSKI, *Egzegeza Księgi Jonasza w pismach Grzegorza z Nazjanzu*, BPTH t. 2, 2009, 115-125. M. BASIUK, *Rola Księgi Jonasza w nauczaniu św. Ambrożego*, BPTH t. 2, 2009, 127-138. B. CZYZEWSKI, *Orygenesowe elementy egzegezy i nauki w Komentarzu do Księgi Jonasza św. Hieronima*, BPTH t. 2, 2009, 139-150. P. PODESZWA, *Prorok Jonasz zapowiedzią Chrystusa w świetle Komentarza do Księgi Jonasza św. Hieronima*, BPTH t. 2, 2009, 151-170. M.C. PACZKOWSKI, *Typologia proroka Jonasza w przepowiadaniu Piotra Chryzologa*, BPTH t. 2, 2009, 171-190. *Komentarz do proroka Jonasza tegoż Mar-Efrema, dosłowny, a niekiedy mistyczny*, tł. M. SZMAJDZIŃSKI, BPTH t. 2, 2009, 191-195.

1. Fenomen morza w świadomości starożytnych Izraelitów

Zgodnie z klasyczną metodologią diachroniczną droga do poznania znaczenia, a następnie sensu tekstu, prowadzi przez zrozumienie tego, co jest oczywistym, codziennym doświadczeniem pierwotnego czytelnika, często nawet nie opisywanym przez autora ze względu na zakładaną wiedzę odbiorcy w tym zakresie. Są to uwarunkowania historyczne, klimatyczne, geograficzne i przyrodnicze, etnograficzne oraz szczególnie istotne w przypadku tekstu Biblii – teologiczne. Ze względu na zawężony temat artykułu zakres analizy, przedstawione zostaną tylko te elementy *Sitz im Leben*, które związane są z problematyką morską.

Izrael pomimo dostępu do morza nigdy nie stał się potęgą morską ustępując wyraźnie pola przedstawicielom innych narodów, szczególnie Fenicjanom. Fenickie statki handlowe powstawały już około 2000 r. przed Chr. W tym czasie na Morzu Śródziemnym panowały statki kreteńskie, mykeńskie i egipskie. Jednak w miarę przemijania tych potęg, ich miejsce sukcesywnie zajmowały statki fenickie. Początkowo były one budowane z bali cedrowych i jak wszystkie statki Morza Śródziemnego miały poszycie stykowe, które składało się z desek drewnianych przymocowanych na styk do szkieletu statku. Na śródkręciu znajdował się maszt z czworokątnym żaglem, zamocowanym do dolnej i górnej rei. Stewę dziobową zdobiła zazwyczaj rzeźba końskiej głowy, a rufę rybi ogon. Były to jednak małe jednostki, ich długość wynosiła około dziesięciu metrów. Kiedy w dwunastym wieku przed Chr. nasiliła się ekspansja morska Fenicjan, rozpoczęto budowę większych statków z zastosowaniem stępki (głównego wzdłużnego elementu konstrukcyjnego) i żebra. Z chwilą wcielenia do floty fenickiej okrętów wojennych, statki handlowe zwiększyły swe rozmiary. Miały wówczas około trzydziestu metrów długości, dziesięć metrów szerokości i zanurzenie około dwóch metrów. Wiosła były używane tylko do manewrowania w portach i w ujściach rzek lub przy bezwietrznej pogodzie. Do przewozu cennych ładunków używane były statki z burtami podwyższonymi. Okręt, na którym biblijny Jonasz wypłynął z Jafy, odpowiadał opisem fenickiemu statkowi handlowemu². Świadczy o tym na przykład fakt, że kiedy zerwał się sztorm, żeglarze „(...) rzucili w morze ładunek, który był na okręcie, by uczynić go lżejszym” (Jon 1,5b). Cenne jest także spostrzeżenie, że kiedy burza się wzmagala, Jonasz zszedł pod pokład, do dolnego pomieszczenia statku³.

Morze traktowane było przez Izraelitów jako rzeczywistość groźna, niebezpieczna, nieprzewidywalna⁴. Dla autorów natchnionych wody otchłani morskiej

² Ucieczka Jonasza na pokładzie okrętu jest znakiem ludzkiego nieposłuszeństwa, które sprowadza Boży sąd w postaci sztormu i groźby rozbicia okrętu. Por. L. RYKEN, J.C. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*, red. W. CHROSTOWSKI, Warszawa, brw., 80-82.

³ Por. F. H. WIGHT, *Obyczaje krajów biblijnych*, tł. R. Piotrowski, Warszawa 1998, 245-246.

⁴ T. Brzegowy wykazał, że morze nie było Izraelitom całkowicie obce. Przykładem mogą być Danieli, którzy w jedenastym wieku przed Chr. trudnili się żeglarstwem. Por. T. BRZEGOWY, *Prorocy Izraela* t. 2, Tarnów 1997, 85. Należy jednak pamiętać, że akurat to pokolenie traktowane było jako odszepieńcze i nie jest w pełni reprezentatywne dla Izraela jako całości.

były najbardziej wymownym obrazem śmiertelnej zagłady (por. Ps 69,3)⁵; w burzy natomiast, jako swego rodzaju złu, widziano narzędzie Bożego działania i namacalny przejaw Jego gniewu. Ponadto, wskazywano na wiatr - niewidzialną siłę, której potęga i skutki są wyraźnie widoczne - jako na metaforę Boga: potężnego, a jednak niewidzialnego. Silny wiatr to synonim lub przyczyna sztormu. Jego oznakami na otwartym morzu są dość wysokie, najczęściej około pięciometrowe, fale z obracającymi się grzbietami. Długość fal wynosi wówczas około stu metrów. Z wierzchołków grzebieni fal wiatr zwiewa pył wodny (kapiel), a piana układa się w wyraźnych pasmach wzdłuż kierunku wiatru. Przy pogodzie sztormowej często występują rześiste deszcze znacznie ograniczające widoczność. W razie prognozowanego sztormu mniejsze jednostki zwykle nie opuszczają portu, a te, które są na morzu, starają się znaleźć schronienie w porcie. Jednak przebywanie w czasie silnego sztormu w porcie nie dającym dostatecznej osłony może być bardziej niebezpieczne niż przebywanie na wodach otwartych. Prędkość wiatru przy sztormie wynosi ponad siedemdziesiąt kilometrów na godzinę. Burza opisana w Księdze Jonasza była wyjątkowa, skoro wzbudzała przerażenie u żeglarzy, którzy zapewne przeżyli niejedyn już sztorm. Zatem nie było to tylko utrudnienie w podróży, ale prawdziwe niebezpieczeństwo dla życia; żeglarze podjęli naturalne próby jego usunięcia⁶. Pod wpływem zagrożenia wiara żeglarzy wyraźnie wzrosła. Najpierw byli przerażeni burzą, ale później odczuli coraz większą bojaźń Bożą – lęk przed Bogiem Jonasza⁷.

2. Księga Jonasza, jej strona literacka i znaczenie w formowaniu paradygmatów teologicznych

Księga Jonasza należy do zbioru ksiąg prorockich zawartych w Piśmie Świętym. Umieszczona jest w kanonie pomiędzy dwoma prorocत्वami: Abdiasza i Micheasza. Składa się z czterech rozdziałów i w przeciwieństwie do innych ksiąg prorockich nie zawiera mów ani wyroczni. Jest opowieścią o proroku, który pragnie uwolnić się od misji powierzonej mu przez Pana. Jednak Stwórca, nawet mimo ludzkich

---

⁵ W czasach starożytnych uważano, że dno morza sąsiaduje z szeolem - por. *Słownik teologii biblijnej*, red. X. LEON-DUFOR, Poznań 1994, 507. Woda jest w Biblii symbolem interpretowanym jako dychotomia lub nawet antynomia życie - śmierć. Por. M. LURKER, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tł. K. Romaniuk, Poznań 1989, sub voce.

⁶ Por. *Księgi proroków mniejszych: Ozeasza – Joela – Amosa – Abdiasza – Jonasza – Micheasza. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, red. S. ŁACH, Poznań 1968, 317n.

⁷ Por. *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI w.*, red. W. CHROSTOWSKI Warszawa 2000, 1026n. Bóstwa opiekuńcze rzadko były bóstwami kosmicznymi, zatem żeglarze nie sądzili, aby ich własne lub rodowe bóstwo opiekuńcze spowodowało burzę. W politeistycznym systemie religijnym starożytnego świata można było stwierdzić w sposób pewny, że jakieś wydarzenie jest wynikiem działania bóstwa, trudno było jednak ustalić, które bóstwo je spowodowało i z jakiej przyczyny. Żeglarze wołali do swoich bogów w nadziei, że któryś z nich zechce wywrzeć wpływ na boga, który tak się rozgniewał, że zesłał burzę. Należało więc zwrócić się do jak największej liczby bóstw. Z tego względu kapitan kazał zbudzić Jonasza, by i on wezwał na pomoc swoje opiekuńcze bóstwo. Pogańscy żeglarze wołali o pomoc, a nie wyrazili skruchę i chęć nawrócenia. Por. *Komentarz historyczno-kulturowy do Biblii Hebrajskiej*, red. W. CHROSTOWSKI, Warszawa 2005, 893.

niechęci, potrafi zrealizować dobre zamierzenia. Księga Jonasza czytana jest publicznie przez Żydów w Jom Kippur, gdyż jej treść może wyrażać przeżycia pokutującej wspólnoty⁸.

Z uwagi na argumenty filologiczne uważa się, że Księga Jonasza powstała po niewoli babilońskiej, pod koniec piątego lub na początku czwartego wieku przed Chr. Ograniczeniem w dacie jest czas około roku 200 przed Chr. gdyż o ówczesnej obecności tej Księgi świadczą Księga Syracha - Syr 49,10 i Tobiasza - Tb 14,4. Księga Jonasza zawiera arameizmy leksykalne, gramatyczne i zapożyczenia fenickie przejęte do języka północnego Izraela stosunkowo wcześnie. Niektórzy uważają wręcz, że Księga powstała około ósmego wieku przed Chr.⁹ Świadczyć ma o tym fakt, że bohaterem utworu jest Jonasz, którego imię wymienione zostało w 2 Krl 14,25 jako proroka, który działał w państwie Izraelskim za Jeroboama II, zapowiadając szczęśliwą odmianę losu Izraela¹⁰.

Zasadniczo przyjmuje się jednolitą budowę Księgi (poza hymnem dziękczynnym - Jon 2, 3-10, w którym nie występują arameizmy, a jego styl poetycki zbliżony jest do psalmów). Za tym stanowiskiem przemawia ten sam język całej Księgi i logiczny układ jej narracji. Ale treść poszczególnych rozdziałów mogła występować również w formie samodzielnej (tzw. kompozycja antologiczna), na co wskazywałyby: forma literacka, język i aluzja do tendencji partykularystycznych, które w narodzie żydowskim były szczególnie żywe. Tego stanowiska nie potwierdzają jednak rzetelne dowody.

Księga Jonasza – poza hymnem (Jon 2, 3-10) – to utwór napisany prozą. Nie jest przekazem typowo historycznym, gdyż można wyróżnić w niej elementy fikcji o wymowie dydaktycznej. Nie jest jednak tylko i wyłącznie opowiadaniem nie oddającym rzeczywistości, ponieważ niektóre dane z Księgi znajdują potwierdzenie w odkryciach archeologicznych, na przykład: wykopaliska ukazują Niniwę jako miasto rzeczywiście wielkie. Księga Jonasza jest zatem utworem literackim, w którym starożytne tradycje historyczne o Jonaszu stanowią podłoże i materiał do kompozycji opowiadania pouczającego. Najpewnie Księgę można uznać za midrasz, czyli wykład nauki teologicznej na przykładzie z życia Proroka. Midrasze w sposób szczególny rozwinęły się po niewoli babilońskiej. W swej treści podawały lekcję budującą. Ustalenie gatunku literackiego ma w tym przypadku ważne konsekwencje hermeneutyczne, jednak nie jest to przedmiotem analizy niniejszego opracowania¹¹.

⁸ Por. *Encyklopedia biblijna*, red. P. J. ACHTEMEIER, red. pol. W. CHROSTOWSKI, Warszawa 1999, 597.

⁹ Por. T. BRZEGOWY, dz. cyt., 85.

¹⁰ Por. np. *Wstęp do Starego Testamentu*, red. S. ŁACH, Poznań-Warszawa 1973, 520-521.

¹¹ Więcej na ten temat: por. D. BARTOSZEWICZ, "Noematyczne konsekwencje ustalenia gatunku literackiego na przykładzie Księgi Jonasza", w: *Z Chrystusem w służbie Bogu i ludziom*. Praca zbiorowa z okazji 60. rocznicy urodzin i 30-lecia pracy naukowej ks. prof. Romana Krawczyka, red. J. GMITRUK A. WIELGOSZ, Warszawa - Siedlce 2012, 83-90.

3. Specyficzne formalne i treściowe elementy Jon 1, 4-6

Tekst Jon 1,4-6 w BHS ma następującą postać:

וַיְהִי הַטֵּיִל רוּחַ-גְּדוֹלָה אֶל-הַיָּם וַיְהִי סַעַר-גְּדוֹל בַּיָּם וְהָאֵנִיָּה חֹשְׁבָה לְהִשְׁבֵּר׃⁴
 וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים וַיִּזְעֻקוּ אִישׁ אֶל-אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ
 אֶת-הַפְּלִים אֲשֶׁר בְּאֵנִיָּה אֶל-הַיָּם לְהַקֵּל מֵעֲלֵיהֶם וַיּוֹנָה
 יָרַד אֶל-יַרְכְּתִי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם׃
 וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֵבֶל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-לָּךְ נִרְדָּם קוּם׃
 קָרָא אֶל-אֱלֹהֵיךָ אוֹלֵי יַתְעַשֵּׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכֵד׃

W kolejnych wersach użyte zostały wyrazy których znaczenie i funkcja wymaga bliższych wyjaśnień.

W wersie czwartym zwraca uwagę powtórzenie zawężające pole semantyczne (forma paralelizmu syntetycznego¹²) odnoszące się do zjawiska atmosferycznego określonego najpierw jako רוח a następnie terminem סַעַר. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z wiatrem w sensie ogólnym zaś w drugim ze sztormem. Drugie określenie jest bardziej precyzyjne i zawiera w sobie większe spektrum zjawisk. Tłumacze starali się zachować różnice pomiędzy wyrazami użytymi w tekście oryginalnym i używali na przykład: πνεύμα - κλύδων w Septuagincie, *ventum - tempestas* w Wulgacie, wiatr - burza w Biblii Tysiąclecia, *vent - tempête* we francuskiej Biblii Jerozolimskiej, *wind - tempest* w wielu tłumaczeniach aniojęzycznych. Żadne z tych przekładów nie oddaje jednak "nastroju" wyrażen użytych w tekście oryginalnym a wielu tłumaczy dokonuje wręcz fonetycznej inwersji. Hebrajski rzeczownik רוח jest wyrazem wymuszającym wymowę dynamiczną. Rozpoczyna go spółgłoska płynna, dźwięczna (według niektórych klasyfikacji - drżąca), dźwięczna, zaś trzon drugiej sylaby stanowi specyficzna spółgłoska gardłowa klasyfikowana także jako faryngalna¹³. Wyraz w warstwie fonetycznej jest więc twardy i mocny. Z kolei drugi, użyty w tekście hebrajskim, rzeczownik סַעַר zaczyna się sylabą zbudowaną na spółgłosce szczelinowej, syczącej, dźwięcznej i bezdźwięcznej, której nie jest w stanie zrekompensować następująca po niej sylaba oparta na resz. Rzeczownik סַעַר posiada natomiast wyraźną cechę dźwiękonaśladowczości, wynikającej z "syczącej" wymowy spółgłoski samech. Zjawisko onomatopei wzmacnia zakończenie wersu czwartego zawierające wyrazy חֹשְׁבָה לְהִשְׁבֵּר. Tu o "świszczącym" brzmieniu tekstu zdecydowały użyte dwukrotnie, w obu przypadkach podwojone, spółgłoski szin. W Wulgacie, użyte zostało łacińskie wyrażenie: *et navis periclitabatur conteri*. Wydaje się, że bardziej obrazowo uka-

¹² W obu przypadkach zjawisko opisano tym samym przymiotnikiem *wielki*, co podkreśla paralelizm członów.

¹³ Głoski gardłowe dzielone są w fonetyce hebrajskiej na laryngalne (*aleph* i *he*) oraz faryngalne (*ajjn* i *chet*). Por. T. LAMDIN. *Wprowadzenie do hebrajskiego biblijnego*, tł. H. Drawnel, B. Sokal, Lublin 2012, 23.

zuje ono to, co może spotkać okręt na morzu (*contero, contrivi, contritum* – rozetrzeć, zmiażdżyć, zdruzgotać).

W wersie szóstym użyte zostało unikalne w Tanach marynistyczne wyrażenie רב ההבל w Wulgacie oddane terminem: gubernator, (czyli: sternik, kierownik, rządca), przełożone przez tłumacza Biblii Tysiąclecia jako dowódca żeglarzy, , w Biblii Warszawsko-Praskiej jako kapitan zaś w tłumaczeniach anglojęzycznych zazwyczaj jako *shipmaster*. Tekst Masorecki zawarł wypowiedź dowódcy żeglarzy w jednym zdaniu oznajmującym i w dwóch pytaniach. Egzegeza tekstu prowadzi do stwierdzenia, że Autor Księgi Jonasza ukazuje żeglarzy, a zwłaszcza ich dowódcę, w pozytywnym świetle, mimo że powszechnie ta grupa społeczna cieszyła się złą sławą¹⁴. Użycie dwuczłonowego tytułu zwiększa prestiż opisywanej postaci zaś fakt, że drugi element związku frazeologicznego jest trzysylabowy wymusza wręcz na słuchaczu - czytelniku zwrócenie większej uwagi na wypowiedziane przezeń słowa.

Konstrukcja literacka wersetu szóstego oparta jest na często stosowanym w Starym Testamencie środku stylistycznym – paralelizmie antytetycznym. Żeglarze byli bezradni i przerażeni wobec sił natury lub mocy nadprzyrodzonych. Aby ratować statek przez zatonięciem, a tym samym własne życie od zguby, wołali do swoich bogów, czyli podjęli działania dotyczące sfery nadprzyrodzonej. Jednocześnie wyrzucili w morze ładunek – chcieli bowiem uczynić statek lżejszym – czyli podjęli działania naturalne, praktyczne. Natomiast postępowanie Jonasza, który zszedł w najodleglejsze z miejsc okrętu, położył się i zapadł w twarde sen rezygnując z jakiegokolwiek działania, było niezrozumiałe dla dowódcy żeglarzy¹⁵. Wezwał on proroka, aby wstał i wołał do swojego Boga. Tryb rozkazujący użyty przez poganina wobec proroka, zwłaszcza w odniesieniu do czynności religijnej jest paradoksem - kolejnym środkiem stylistycznym użytym przez autora Księgi.

Znaczącym środkiem wyrazu użytym w tekście jest także zastosowana w nim konstrukcja składniowa. Typowy dla hebrajskiego biblijnego szyk zdania, określane w nomenklaturze anglojęzycznej VSO (verb-subject-object), jest w analizowanym fragmencie Księgi Jonasza zastępowany innym dla emfatycznego przedstawienia wagi podmiotu. Taka sytuacja mam miejsce w Jon 1,4 gdzie działającym podmiotem inicjującym zdanie jest JHWH¹⁶.

Podsumowanie

Pierwszym wnioskiem z zakresu krytyki tekstu wynikającym z powyższej analizy jest potwierdzenie długiej historii tekstu przed jego spisaniem. Badany fragment jest w tym zakresie reprezentatywny dla całej Księgi i stanowi z nią integralną ca-

¹⁴ Por. *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI w.*, red. W. CHROSTOWSKI, Warszawa 2000, 1026n.

¹⁵ Twardy sen Jonasza sugeruje posiadania przez proroka pewności odnośnie do realizacji własnego planu – por. *Księgi proroków mniejszych: Ozeasza – Joela – Amosa – Abdiasza – Jonasza – Micheasza. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, red. S. ŁACH, Poznań 1968, 317n.

¹⁶ Por. B. ARNOLD, J. CHOI, *A Guide to Biblical Hebrew Syntax*, Cambridge 2003, 169.

łość (za ewentualny element heterogeniczny może być uznany jedynie KantykJonaszJon 2, 3-10). O tym, że tekst służył pierwotnie raczej do słuchania niż do czytania świadczy dobór wyrazów, podczas którego Autor dbał niewątpliwie o brzmienie tekstu, podporządkowując tej wartości konwencje leksykalno syntaktyczne.

Stosowanie terminologii marynistycznej, o często obcej proveniencji, wydaje się też być zabiegiem mającym uświadomić Izraelitom konieczność otwarcia się także w sensie religijnym na inne narody. Można uznać, że Księga Jonasza ukazuje wręcz gotowość narodów spoza kręgu izraelskiego do przyjęcia wiary w Jedyne Boga. Przesłanie ukazuje prawdę o Bogu nie nakładającym na nawracających się żadnych zobowiązań prawnych czy rytualnych. Nie wiążą pogan z ziemią izraelską lub żydowskimi instytucjami religijnymi. Zbawienie zsyłane jest bowiem nie przez człowieka, ale miłosiernego Pana, który nie osądza według kryteriów zewnętrznych, lecz patrzy na serce człowieka – oczekuje jego nawrócenia (por. 1 Sm 16,7). Podobne stanowisko wobec pogan można odnaleźć w Księdze Rut albo w posłannictwie proroka Jeremiasza (Jr 6,19-21).

SPECIFIC MEANS OF EXPRESSION
AND CONSEQUENCES ITS USAGE IN JONAH 1,4-6

Summary

The Book of Jonah isn't typical book in Tanach. It's vocabulary, symbolism and syntax has many irregularities. Many words in the book belongs to the nautical terminology while the sea was for the most of Jews alien and hostile element. The author clearly cared about reading of the text, how it sounds, putting the value of lexical and syntactic conventions. Author of the Book probably had the plan to make not typical text, to show extraordinary meaning God's mercy. A similar position to the gentiles can be found in the Book of Ruth, or in the teaching of the prophet Jeremiah.